

דקדוקי קריאה והזכרה לקורא בפרשת תרומה בהפטרות ובראשון של תצוה

ה ב יִדְבַּנּוּ: הדל"ת בשוא נע¹

כה ג זָהָב וְכֶסֶף: יש להקפיד על הפרדת התיבות וכן בהמשך פס' ה: אֵילָם | מֵאֲדָמִים וְעֵרְתָּ | תַּחֲשִׁים

כה ה מֵאֲדָמִים: מ"ם בשוא, אל"ף בקמץ חטוף

כה ח וְעָשׂוּ לִי: טעם מרכא נסוג אחור לעי"ן

כה י וְאֶמָּה: אל"ף פתוחה ודגש חזק במ"ם להבדילו מאָמה עבריה

כה יב וַיִּצְקֶתָ לָוֹ: טעם מונח נסוג אחור לצד"י ודגש חזק בלמ"ד

כה יד עַל צִלְעֹת הָאָרֶץ: טפחא בתיבה עַל

כה טז אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלַיִךְ: אין לסיים 'אשר, אתן אליך' (טעות נפוצה)

כה יט וְכָרוֹב-אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה: טעם טפחא בתיבה מִקְצֵה, אין לקרא 'וכרוב אחד, מקצה מזה'

כה כ סִכְכִּים: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף פתח כפי שמופיע בחלק מהספרים²

כה כא מִלְמַעְלָה: הלמ"ד הראשונה רפויה בשוא נח בניגוד למילה מִלְמָטָה שהלמ"ד דגושה בשוא נע

כה כב וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ: יש להקפיד על הפרדת התיבות שלא לבטא חירק אחד לשתיהן

כה כד כְּחִבּוֹ: הרי"ש בקמץ קטן

כה כט וקְשׁוּתִיו: שי"ן שמאלית

הערה: ישנן שתי שיטות הנהוגות בקביעת מקום העלייה השלישית, יש מי שנוהג לקרוא עד פרק כה ל (פרשה פתוחה) ויש מי שנוהג להמשיך עד סוף הפרק (פסוק מ, פרשה סתומה). אין לכך נפקא מינה רק שאולי כדאי להודיע על כך מראש לציבור המתפללים ולהימנע מהערות מיותרות בזמן הקריאה.

כה לט כִּכָּר: הכ"ף השנייה בקמץ³

כה מ מִרְאֶה: המ"ם בקמץ קטן אֲשֶׁר-אֶתֵּה מִרְאֶה בָּהֶר טפחא במילה 'מראה' וכך צריך לקרוא 'אשר אתה מראה, בהר'

פרק כו אַחַת-אַחַת: כאשר המילה מוטעמת באחד המפסיקים העיקריים, סו"פ, אתנח, זקף או

סגול => אַחַת, בשאר המקרים => אַחַת. יוצא מן הכלל כו ח מִדָּה אַחַת

כו א מְשֹׁרֵר: עקב היות השי"ן והזי"ן מאותו מוצא – אותיות שיניות, יש קושי מסוים לבטא את השי"ן בשוא נח. המ"ם בקמץ חטוף של בנין הפעל

כו ד לְלֹאֲתָ: געיה תחת הלמ"ד הראשונה והשווא אחריה, נע⁴

כו ז לְאֶהָל: הלמ"ד בשווא נע ולא בקמץ

¹ הקוראים וי"ו כבית רפויה (מבטא "ישראל" רגיל) אם יקראו בשווא נח משנים משמעות.
² זו שיטת כתבי יד מדויקים ובראשם כא"צ, אבל למעשה לא מומלץ לקרוא כן מי שקורא כל שוא נע כעין סגול.
³ זה אחד משיבושי חילופי קמץ פתח מדפוס ונציה שהתאזרחו בחומשים. כן הוא אל-נכון בקמץ בתנ"ך ירושלים תשיג, בדותן ע"פ לנינגרד. ובברויאר ובכתר בר אילן. וכן בפסוק המקביל בפרשת ויקהל (לז כד).
⁴ כך הדבר על פי תורה קדומה ואם למקרא, בראשון מביניהם, בחלק הדקדוק נאמר כך: השווא שבלמ"ד נע מפני הגעיה שקדם לו וכן הוא בכל התיגאן וברב הדפוסים ושרשו לול והאל"ף נוספת, עכ"ל.
וכבר אמרנו שיש כאן כתיב מלא דקדוקי. כלומר המילה בכתב דקדוקי היא לולאות, לכן אין ספק שהוא שוא נע.

כו יב הַעֲדֹף: הטעם בדל"ת מלרע וכן הדבר גם בפסוק הבא
 כז כב וְלִירְכָתִי: הכ"ף דגושה הלמ"ד בשוא נח למרות הגעיא בוי"ו
 כז כג בִּירְכָתִים: הרי"ש בשוא נח והכ"ף אחריה רפויה
 כו כד וְיִהְיוּ: וא"ו החיבור בשוא נע והקורא בפתח משמעות לזמן עבר. מְלַמֶּטָה: הטעם
 במ"ם מלעיל, הלמ"ד דגושה בשוא נע, בניגוד למילה מְלַמְעָלָה שהלמ"ד רפויה ובשוא נח.
 כו לא הָרְאִיתָ: הה"א בקמץ קטן
 כו לג וְהַבְדִּילָהּ: במלרע וללא מפיק
 כז ו כָּרֶכֶב: הכ"ף השנייה בחולם, לא בקיבוץ
 כז יא מֵאָה אֶרֶךְ: טעם נסוג אחר למ"ם
 כז טז עֲמִידָהּ אֲרֻבָּהּ: בפשטא זקף ולא במונח זקף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים
 כז יט וְכָל-יְתֻדָּת: היר"ד בחירק חסר והתי"ו בשוא נח על אף הקושי שבהגיית הדל"ת שלאחריה
 הפטרת תרומה במלכים א ה כו-ו יג:
 ו ה חֲלוֹנֵי שְׁקָפִים אֶטּוּמִים: טעם טפחא בתיבת חֲלוֹנֵי⁵
 ו ו לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת-הַבַּיִת: טעם טפחא בתיבה לְבִלְתִּי⁶
 ו ז אֶבֶן-שִׁלְמָה מִסֶּע נִבְנָה: טעם טיפחא בתיבה מִסֶּע
 ו ח הַצֵּלַע: במלרע. וּבְלוּלִים: דגש חזק בלמ"ד השנייה
 ו ט וּשְׂדֵדָת: שי"ן שמאלית
 ראשון של תצווה:
 כז יט וְיִקְחוּ: הוא"ו בשוא נע. לְהַעֲלֹת: געיה בה"א מעמידה במעט את קריאתה למנוע הבלעת
 העי"ן החטופה
 כח א לְכַהֲנוּ-לִי: געיה בכ"ף
 כח ג רֹחַ חֲכָמָה: יש להקפיד על הפרדת התיבות
 כח י עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת: טעם טפחא בתיבה עַל

רשימות הנוסח ומקורותיו על הפרשה וההפטרה טופלו בגליון תרומה עז.

דפי בר-אילן תרומה עז מנחם בן ישראל⁷

"תרומה", מה היא?

"תרומה" היא שם עצם מהשורש רו"מ, ולכן משמעה הוא: הגבהה, ולמעשה –
 הגבהה מן החול אל הקודש. אולי במשמע הראשוני, הייתה התרומה מעשה סמלי
 של הגבהה בידי המקריב לקודש, או בידי הכוהן, כגון בשמות כט:כו: וְקִדְשֶׁתָּ אֶת הַתִּזְה

⁵ על פי תורה קדומה, על סמך התיגאן, טעם טפחא בתיבת 'שקופים'; וכבר בארנו שאנו הולכים לפי בן אשר בכתר אר"ץ.

⁶ כן הדבר על פי תוכנת הכתר ובאתר של מכון ממרא, וכן בלניגרד (דותן) וירושלים תשיג. בתורה קדומה ובתיקון סימנים, הטפחא בתיבת 'אחז' וכן הטעים קורן, ולא הטעימו נכונה.

⁷ מנחם בן-ישראל, גמלאי המחלקה לתנ"ך באוניברסיטת בר-אילן ובמכללה האקדמית אשקלון.

הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוֹנֵף וְאֲשֶׁר הוֹרֵם. וּמִכֵּאן הַמִּשְׁמַע הַמִּשְׁנִי: הַגְבָּהָה עֲרִכִית
שֶׁל דָּבָר עַל-יְדֵי הַעֲבֵרְתוֹ מִמִּצְבַּע שֶׁל חוֹלִין לִמִּצְבַּע שֶׁל קוֹדֵשׁ לֵה'.

בלשון המקרא וגם בלשון חכמים "תרומה" מסמנת תמיד העלאה לקודש, מהותית
וגם הלכתית, הצמודה אל המשכן והמקדש, ואל הכהונה המשרתת בהם. לשון חז"ל
בנתה משם העצם "תרומה" את הפועל הדנומינטיבי תר"מ, שגם הוא מיוחד לענייני
קודש, וזאת בשלושה עניינים, כולם מודגמים בלשון המשנה: "אין תורמין ממין על
שאינו מינו" (תרומות ד, ד) באשר לתרומה הניתנת לכוהן מתוצרת חקלאית;
"תורמין את הלשכה" (שקלים ג, א) על עיסוק בתרומת מחצית השקל הנגבית מכל
יהודי למען קרבנות ציבור ואחזקת המקדש; "בכל יום תורמין את המזבח בקריאת
הגבר" (יומא א, ח), לקיים את הכתוב על עבודת הכהן: וְהָרִים אֶת-הַדִּשָּׁן (=האפר)

אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת-הָעֹלָה עַל-הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ: (ויק' ו:ג).

א"ה: איזו 'העלאה בקודש' מצא הכותב בסילוק הדשן מעל המזבח ונתינתו אצל המזבח? כמדומה
שבהיותו על המזבח היה במקום יותר מכובד. והלוא הכהן לובש בגדים אחרים בטפלו בדשן
הזה.

אין כאן יותר מהפרשה.

ואכן, רוב תרגומי המקרא החדשים שומרים על משמעות ההרמה שבלשון תרומה:
בגרמנית: Hebe⁸ ודומיו; באנגלית: heave – offering⁹ ודומיו.

ואולם, העברית המשכילית שבפי תנועת ההשכלה וכן העברית הישראלית החדשה
נטלו מלשון "תרומה", ומהפועל תר"מ, את ממד הקדושה, בין בגלל חוסר דיוק
בלשון המקורות ובין מתוך מגמה (מודעת או בלתי מודעת) של חילון. כך הושטח
משמעות הפועל תר"מ לכדי כל נתינה וגרימה, אפילו שלילית, כגון במשפט: "הבהלה
תרמה להגדלת האסון". שם העצם "תרומה" קיבל משמעות סינונימי לנדרבה,
ובמושאל: כל תוספת חיובית¹⁰.

מעתק סמנטי זה מטעה את הקורא הישראלי, את התלמיד הקורא לתומו את ראש
פרשתנו: וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מִשְׁמַע: וַיִּקְחוּ בְּשִׁבְלֵי נֹדֶבָה. וְהַתְּלָמִיד תִּמָּה: מדוע "ויקחו"
ולא 'ויתנו לי' נדבה-תרומה? ואכן "תנ"ך רם", אותו תנ"ך בעל שני טורים שבטורו
האחד מביא את הטקסט המקראי על-פי המסורה, ומולו מביא את תרגומו לעברית
ישראלית מדוברת¹¹, "מתרגם" את שמ' כה:ב: "שיקחו לי תרומה, מכל מתנדב תקחו
את התרומה בעבורי". התלמיד הישראלי בקוראו זאת לתומו, מה הוא מדמה?
משהו מעין, כביכול וחלילה, שהבורא עומד בקרן רחובות ומבקש תרומה-נדבה
עבור עצמו.

א"ה: איך דמיון זה מתקן לפי הסברו? אחרי הכל יש כאן ציווי לבני ישראל להרים ולרומם את
הזהב והכסף וכו' שברשותם לצורך הקמת המשכן. אין כאן קרן רחוב, אבל יש כאן מגבית, לא
כביכול ולא חלילה.

⁸ כך בתרגומו של רש"ר הירש (פרנקפורט ע"נ מייז, תרכ"ז); ג'נו יעקב (ברלין תרצ"ד).

⁹ כגון בתורה עם רש"י, מתורגמים לאנגלית בידי א"מ סילברמן, לונדון תש"ו.

¹⁰ הפסוקים שאפשר שאין ל"תרומה" בהם גוון של קודש, הם בקינת דויד, שמואל ב א:כא: וְשָׁדִי
תְּרוּמָה. הפרשנות המסורתית, וכן התרגומים שבעים ויונתן, מתרגמים כולם לעניין שדות המניבים
פירות הראויים לתרומה. בפרשנות היהודית החדשה יש המוסיפים פירוש חלופי: שדות מורמים,
במקביל אל חֲרִי בְּגִלְבָּעַ שֶׁבֶפְסוֹק זֶה, ובדומה אל עַל-בְּמוֹתֶיךָ שֶׁבֶפְסוֹק כֶּה, ואל "מְרוּמֵי שְׂדֵה" בְּשׁוֹפ' הַיֵּחַ.
כך י' קיל (דעת מקרא, תשמ"א); בלעדית כך מפרש מלבי"ם. כמו-כן, במש' כט:ד: "וְאִישׁ תְּרוּמָה
יִהְיֶה", רוב הפרשנים הקלאסיים, ורבים מהחדשים, מפרשים: מלך הלוקח תרומות, דהיינו מיסים.
נראה יותר ביאורו הראשון של רש"י שם, וכן המאירי: איש גאה המרים עצמו, וכך מפרש י' קיל
(דעת מקרא, תשמ"ד).

¹¹ א"ה: לא ראיתי מעולם תנ"ך זה, וכפי הנראה לא הפסדתי כלום.

ואולם, בעיית העמימות של המילה "תרומה" בתורה, אינה מתחילה בעברית מודרנית וב"תנ"ך רם". התרגומים הארמיים, דהיינו אונקלוס והתרגומים הארץ-ישראליים ניאופיטי, המכונה יונתן ותרגום הקטעים, ואף התרגום הסורי¹², כולם מתרגמים "תרומה" בלשון ארמית "אפרושתא" (או לשון דומה, משורש פר"ש)¹³. בעקבותיהם רש"י לפסוקנו, ולתימהונו גם רשב"ם, מפרשים את "תרומה" בלשון הפרשה.

בעקבות אלה, גם הבכיר מבין פרשני התורה בעת החדשה, בנו יעקב בפירושו (בגרמנית) על ספר שמות, מפרש כך את המושג "תרומה": "קרבן מורם (בהנפה) – דבר שהופרש מתוך חומר ויועד לתכלית יותר גבוהה", ומיד הוא מצטט את אונקלוס "אפרושתא" ואת רש"י ורשב"ם "הפרשה".

מדוע נמנעו התרגומים הארמיים מלתרגם את ענייני תרומה שבתורה בשורש רו"מ הארמי, השווה במשמעותו לרו"מ העברי? נראה שכך, כי בשורש הארמי רו"מ מתורגם השורש העברי נו"פ שבתורה, בעניין של הנפת תנופה. כך למשל בשמות כ:כז, בפסוק שבו שני השורשים באים הן בצורת פעלים והן כשמות עצם: וְקִדְּשָׁהּ אֶת־חֵזֶה הַתְּנוּפָה וְאֶת־שֹׁק הַתְּרוֹמָה אֲשֶׁר הִנֵּף וְאֲשֶׁר הִוָּהֵם מִתְּרֻמַּת אֹנְקִלוֹס: "ותקדש את חדיא דארמותא וית שוקא דאפרושתא די אתרם ודי אתפרש", ובדומה לו מתרגמים שאר התרגומים הארמיים.

נמצאנו למדים, שלכאורה, לישראל דובר העברית יתרון על יהודי דובר לועזית בחוצה לארץ, בלומדו תנ"ך. שכן, הישראלי קולט ומבין את הטקסט ישירות, לעומת הלועזי הקולט אותו בתיווך התרגום. ואולם, יש והקורא דובר העברית מוטעה בהבנת מלים מקראיות, שבמשך הדורות הרבים מאז ימי המקרא שינו את משמען. ראינו זאת במילה "תרומה" ונדגים בעוד מילים מקראיות.

ע"כ מדברי מנחם בן-ישר בשאר הדוגמאות שלא העתקו כאן יתכן שנדון בעתיד. אך לעניין תרומה הלוא התורה קוראת לזה גם נְדָבָה (שמות לח, כט), וגם כאן עלול הקורא הישראלי לתהות. והאמת עדה לעצמה שהפירוש 'הפרשה' מתאים כאן ביותר.

כה י וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים סֹפֶר תּוֹרַת הַטְּעָמִים שֶׁל יָדִידֵנו הֶרֶב אֲבָרָהֶם וִיסְבִּלוּם נֶר־וְ עַמ' תְּכוּ. פִּיסוֹק הַטְּעָמִים: וַעֲשׂוּ אֲרוֹן / עֲצֵי שִׁטִּים [בהערה: וכן יש עוד דברים י ג וַאֲעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים]. וצ"ע, למה חתכו הטעמים את הסמיכות? היו צריכים לפסק ועשו, ארון עצי שטים. וכן קשה פִּיסוֹקִם וַעֲשִׂיתָ מִנֶּחֱרֶת זָהָב טָהוֹר (פסי לא).

ויש מי שתירץ שבאמת אין כאן סמיכות אלא פירושו ועשו ארון [מעצי שטים, כמו וַעֲשִׂיתָ שִׁלְחָן, עֲצֵי שִׁטִּים (פסי כג), שאין כוונתו עֲשֶׂה שִׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים, אלא עֲשֶׂה שִׁלְחָן מִעֲצֵי שִׁטִּים. ואף שכאן מנוקד בסמיכות מצאנו כמוהו שלא במקום סמיכות וַיַּעֲשׂוּ אֲרוֹן אֶחָד (ד"ה ב כד ח)¹⁴, שפירושו ויעשו ארון אחד [הערה: אבל עיין רד"ק]....

אך עדיין צריך עיון, כי מצאנו כאן עוד וַעֲשִׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים (פסי יג ומונה עוד דוגמאות), כאן כבר קשה לומר ששיעורו ועשית בדים עצי שטים, כי לא מצאנו צורה זו שלא בסמיכות! בהערה: אבל להיפך מצאנו כח יז אֶרְבָּעָה / טוֹרִים אֶבֶן רֶאֱהָ מִשְׁכֵּךְ שֶׁם.

¹² אולם, התרגום הסורי מתרגם גם שורש רו"מ וגם שורש נו"פ בשורש הארמי פר"ש; ובפסוק בשמ' כט:כז שיש בו שני השורשים: "וקדש חדיא דפורשנא ושקא דפורשנא דאתפרש ודאתתרים".

¹³ ר"ב פוזן (פרשגן לתרגום אונקלוס, ספר שמות, ירושלים תשע"ד) רואה זאת כביטוי להקדשה לגבוהה, על-פי התרגום "תפרשניה קדמי" לשמ' כב: כט "תתנו לי".

¹⁴ א"ה: וכן במקבילו במלכים ב יב י וַיִּלָּחֶם יְהוֹדָד הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד.

ואולי יש לומר שהטעמים באים להשוות את פיסוקי כל עשיות המשכן זה לזה ליופי הנגינה. שהרי ברוב העשיות צריך הפיסוק להיות כן מעיקר הדין [וחלק מהם מדבר על אותה עשייה: ארון, מנורה, בדים, בריחים]. כגון וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים; וַיַּעַשׂ אֶת־הַשְּׁלֶחָן עֲצֵי שִׁטִּים; וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים; וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים ... והערה: וראה עוד מבוא פי' ז' סעי' ח' על מחברים שנחתכו ע"י הטעמים.

כה ל' וַנִּתַּתְּ עַל־הַשְּׁלֶחָן לֶחֶם פָּנִים לִפְנֵי תַמִּיד: מהספר תורת הטעמים עמ' ריח. לכאורה יש לפסק וַנִּתַּתְּ עַל־הַשְּׁלֶחָן לֶחֶם פָּנִים לִפְנֵי תַמִּיד, ומשמעותו שתתן תמיד על השולחן לחם פנים. וכן פסקו הטעמים במקום אחר: בַּיּוֹם הַשֵּׁבֶת בַּיּוֹם הַשֵּׁבֶת יַעֲרֹכְנוּ לִפְנֵי יי' / תַמִּיד (ויקרא כד ח)

בהערה מביא פסוקים נוספים שיש טפחא לפני תמיד באתנח או סילוק. אבל הטעמים פסקו וַנִּתַּתְּ עַל־הַשְּׁלֶחָן לֶחֶם פָּנִים / לִפְנֵי תַמִּיד: [גם בזה מביא בהערה פסוקים נוספים], משמע שאין הכוונה שתתן תמיד, אלא שיהיה לפני תמיד. והחזקוני פירש לחם פנים ... כך שמו לפי שהוא לפני תמיד. ולדבריו לפני תמיד הוא ביאור לתבת פנים, [לחם שהוא] לפני תמיד.

א"ה: אינני חולק על דברי ידידנו ועל החזקוני. אבל פעמים רבות באה הטפחא דווקא במקום הפחות הגיוני. ועניין זה עצמו נדון בספר הזה למשל במבוא בעמ' פד, העניינים שונים במקצת, אבל דוגמאות גם לזה נמצאות בספר, ואיני פנוי לחפש כרגע. השווה למה שהובא כאן מהספר על הארון וההערה האחרונה.

תן לחכם ויחכם עוד

אנא שלחו את הערותיכם!
 הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
 הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>
 מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&p=272195#p272195&t=10317>

אם אתה מתעניין
 בהגטים הלשוניים של התורה
 (לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
 אתה מוזמן להרשם (בתנ"ך)
 לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים
 בכתובת: franklashon@gmail.com
 © גוא לחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ©